

A párt és a politikai rendőrség Pest megyében 1956 után

Havasi László politikai nyomozó osztályvezető fegyelmi ügye

1.

Az 1956-os forradalom leverését követően társadalmi támogatottsággal és ebből fakadóan politikai mozgástérrel alig rendelkező Kádár-kormány ellentmondásosan viszonyult az újjászerveződő államvédelemhez. Az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) olyannyira gyűlölt intézménynek számított, hogy a politikai vezetés nem vállalhatta fel annak újjáalakítását, ezért megtiltották az államvédelmi szervek újjászervezését, és elrendelték a volt államvédelmisek felülvizsgálatát. A vezetésnek azonban hamar be kellett látnia, hogy a rendszer fenntartásához szükséges politikai rendőrség létrehozásában szinte kizárólag a volt államvédelmi apparátusra támaszkodhatnak. Ennek megfelelően 1956 végén és 1957 elején a felülvizsgálás során szinte az összes volt államvédelmist igazolták, ám a kölcsönös gyanakvás továbbra is megmaradt a politikai vezetés és az alapvetően volt államvédelmisekből rekrutálódott politikai rendőrség között. Mindez megnehezítette az állambiztonsági szolgálat feletti pártellenőrzés érvényesítését, amire pedig Kádárék – elkerülendő, hogy megismétlődjön az 1953 előtti helyzet – nagy súlyt fektettek.

Tanulmányomban egy 1957 végi fegyelmi ügy tükrében azt kívánom megnézni, hogyan alakult a forradalom után a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) néven restaurálódó állampárt Pest megyei vezetésének és a megyei rendőr-főkapitányság keretében, de javarészt volt ávosokból újjászervezett politikai rendőrségnek a viszonya. Figyelembe kell venni, hogy míg a központi szervek esetében az egykori államvédelmisek szinte hiánytalanul át tudták menteni magukat, addig vidéken 1956 novemberében szinte az összes volt államvédelmi beosztottat elbocsátották, és fő szabályként másik megyébe helyezték át őket. (A Pest megyei politikai nyomozó osztályt, mint azt látni fogjuk, többségében Veszprémből érkező volt ávosok szervezték meg.) Ez a „mozgatás” növelte az állomány elégedetlenségét, a pártvezetés szempontjából kezelhetetlenné tette az állambiztonsági apparátust, és komoly konfliktusokat szült a megyei pártbizottság és a megyei politikai rendőrség között.

A fegyelmi ügy főszereplője, Havasi László korábban segédmunkásként dolgozott, előbb szülővárosában, Pápán, majd Csepelen. 1945-ben belépett a Magyar Kommunista Pártba, amelynek javaslatára 1945. augusztus 1-jén a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának állományába került. Kezdetben nyomozó volt, majd 1946-ban Miskolcra helyezték, ahol az alosztályvezetői posztig vitte. 1950-ben az ÁVH Egri Osztályának vezetőhelyettese, 1951 őszén pedig a Veszprémi Osztály vezetője lett. 1952 és 1954 között a Szovjetunióban járt állambiztonsági iskolába, ahonnan visszatérve (pár hetes miskolci kitérőt követően) a Belügyminisztérium (BM) Veszprém Megyei Főosztályának vezetői székébe került. Itt szolgált a forradalom kitöréséig. 1956. október 28-án a szentkirályszabadjai szovjet alakulathoz menekült, majd október 31-én visszatért a városba, hogy papírokat szerezzen, de letartóztatták és a megyei börtönbe zárták. Innen a szovjet csapatok szabadították ki november 4-én, akikkel együtt azonnal hozzákezdett a forradalmárok üldözéséhez. Önéletrajza szerint november közepén központi utasításra kezdte meg a Pest megyei politikai nyomozó osztály megszervezését, amelynek a vezetője is lett.¹ Az egykorú parancsok szerint Havasit (a többi egykori államvédelmi tiszthez hasonlóan) 1956. december 1-jével mentették fel a veszprémi főosztályvezetői beosztása alól.² Gyakorlatilag ezzel egy időben nevezték ki a Pest Megyei Rendőrkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya vezetőjének.³ (Vezetői megbízatását 1957. február 1-ji hatállyal megerősítették.)⁴

2.

Pest megyében a forradalom fegyveres leverését követően meglehetősen vontatottan haladt a bolsevik rendszer restaurációja. A közbiztonság fenntartására a rendőrség és a karhatalom mellett még hetekig igénybe vették a fegyveres civileket, sok helyen kifejezetten a volt nemzetőröket. A fővárosban székelő megyei tanácsnak nem sok kapcsolata volt a járásokkal és a községekkel, saját belső problémái kötötték le. November 13-án ugyanis, a Kádár-kormány elleni tiltakozásul, lemondott posztjáról Fekete Mihály megyei tanácselnök. A végrehajtó bizottság (VB) november 15-i és 21-i ülésén ugyan hűségesküt tett a kormánynak, ám az erőviszonyokat jelzi, hogy a kormányzat november végén kénytelen volt meneszteni a kormányösszekötőt, aki a dolgozók előtt népszerűtlen VB-titkár tanácselnöki kinevezését szorgalmazta.⁵ A helyi államigazgatási szervek csak november 10-e után kezdtek reorganizálódni, addig csak a nemzeti bizottságok működtek.⁶ A kommunista vezetés a tanácsok visszaállítása után sem érezhette magát elég erősnek, ugyanis a lakosság több községben is megakadályozta a gyűlölt és kompromittált régi vezetők visszatérését: szabályos választással cserélték le őket, ami ellen sokáig a hatalom sem tudott mit tenni.

Lassan haladt a kommunista állampárt újjászervezése is. Az MSZMP Pest Megyei Intézőbizottságának (IB) első, 1956. december közepi ülésére készített helyzetfelmérés megállapította, hogy ezen a téren „bizonyos fokú munka” csak december elején, a december 5-i párthatározat, illetve a november végi, december eleji megyei aktívaülések után indult meg. Valamennyi járásban megalakultak az intézőbizottságok, ám három helyen még akkorra sem sikerült „demokratikusan” megválasztani őket. A községi és üzemi szervezés azonban éppen csak megkezdődött, a járások felében kifejezetten gyengének értékelték a munkát. A jelentés beszámolt arról, hogy – a járási kapitányságokkal szemben – a megyei rendőrkapitányság (egészen pontosan a BM Pest Megyei Főosztálya) nem került az ellenforradalmárok kezére, aminek köszönhetően november 4-e után sikerült mindenhol gyorsan újjászervezni a rendőrséget, amely a rend helyreállításában együttműködött a karhatalmi alakulatokkal. A pártvezetés ennek ellenére fontosnak tartotta a rendőrség „megerősítését”, hiszen másfél hónap alatt 45 pártfunkcionáriust küldtek oda dolgozni. Kénytelenek voltak ugyanis megállapítani, hogy a rendőri állomány nem áll ki egységesen a párt politikája mögött: „... a kormány programja, célja és a pártvezetés szükségességét illetően még koránt sincs egységes álláspont a rendőrségi állományon belül”. Az önkritika sztálini rítusának megfelelően persze megjegyzi, hogy néhol a helyi pártvezetés tehető felelőssé a rendőrséggel való nem éppen harmonikus viszonyért.⁷ A helyzetértékelés leplezetlen nyíltsággal számol be a pártvezetés és a megyei kapitányság között jelentkező feszültségről, még ha – az apparátusi nyelvhasználatnak megfelelően homályos – megfogalmazás kisebbiteni igyekezett annak mélységét, és azt sugallta, a párt ura a helyzetnek. A kódolt nyelvhasználat miatt az sem világos az olvasó számára, hogy a párt politikája mögé nem felsorakozók a forradalom oldalára állt személyekből vagy a sztálinista keményvonalasokból kerültek-e ki – a korabeli helyzet ismeretében persze valószínűsíthető (és azt a későbbi fejlemények is igazolják), hogy ez utóbbiak jelentettek kihívást, sőt fenyegetést a „kádárista” megyei pártbizottság számára.

A főkapitányságon uralkodó állapotokat jól illusztrálja a rendőrségi pártszervezet 1957. januári taggyűlése, amelyen a politikai helyzetet tárgyalták meg. A hozzászólások alapján megállapítható, hogy a tagság egy jelentős része nem értett egyet a hivatalos álláspontot képviselő beszámolóval, főleg azzal a kitételével, hogy az októberi események bekövetkezésének fő oka a Rákosi–Gerő-klikk bűnös politikája volt. Szerintük az ehhez hasonló, egyoldalúan negatív helyzetértékelések adtak táptalajt az „ellenforradalom” kitöréséhez. Mások azonban szembeszálltak az ilyen véleményekkel, és rámutattak, hogy az eseményeknek nem kizárólag az ellenség aknamunkája volt az oka, hanem a komoly és széles körű belső elégedetlenség is. Az egyik felszólaló ekképpen védte a hivatalos pártvéleményt a „rákosistákkal” szemben: „Sajnos vannak még tiszt bajtársak is, akik a Népszabadságot csak csomagolni veszik, még nincsenek meggyőződve a bajtársak, hogy szilárd alapokon állunk.”⁸

A Pest megyei kommunista vezetéssel felsőbb szinten sem voltak maradéktalanul megelégedve, ezt jelzi Kádár Jánosnak az 1957. február 17-ei megyei nagyaktíva-ülésen elhangzott felszólalása is. Kádárnak (aki egyébként 1955 májusától 1956 júliusáig az

MDP Pest Megyei Bizottságának az első titkára volt, tehát bizonyos „helyismerettel” rendelkezett) még a hivatalos terminológiával ellentétes szóhasználatot is számon kellett kérnie a helyi élcsapat tagjain. „Itt az aktívagyűlés megkezdése előtt beszélgettünk egynéhány szót az alsónémedi tanácselnök elvtárrsal, a Kispál [István] elvtárrsal, aki azt mondotta nekem, hogy a forradalmi időben a kulákok őt nagyon szorongatták. Az előttem felszólaló elvtárs is használta azt a kifejezést, hogy a forradalom alatt. Elvtársak! Én azt ajánlom, hogy ebben a kérdésben teremtsünk teljesen tiszta helyzetet.” (A pártelnök minden bizonnyal Gál Géza felszólalására utalt, aki a parasztok hangulatával kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy egyre inkább a mezőgazdasági munkák kötik le őket, „így a *forradalmi* hangulatuk kezd letűnni a napirendről”. A „forradalmi” kifejezést a jegyzőkönyvben is aláhúzták.)

Kádár leginkább azért kritizálta a Pest megyei vezetést, mert a nagy elvi nyilatkozatok mellett („a fővonallal egyetérték, ahogy ugye mondták” – jegyezte meg csípősen) hiányoztak a kézzel fogható lépések, a konkrét pártépítő és szervező tevékenység. Siránkoznak például azon, hogy az ellenforradalmárok nyomást gyakorolnak a bíróságra és az ügyészségre, miközben ők is megtehetnék, sőt kötelességük is lenne megtenni ugyanezt. „Ki tiltja meg, hogy a forradalom is nyomást gyakoroljon ugyanezekre az emberekre? És ha őhözjuk mennek mindenféle csirkefogók hátulról ijesztgetni őket, miért nem mennek oda előlről maguk a nép nevében és határozottabb cselekvést követelni? [...] Úgyhogy, elvtársak, a nagy elvi deklarációk mellett és a helyes álláspont mellett több aktivitást és harcosságot. És ebben a megyebizottságnak kell példát mutatni” – figyelmeztetett Kádár. A szöveg tele van ehhez hasonló, a Pest megyei pártvezetés tehetetlenségét, az okokat a külső körülményekben kereső magyarázatait ostromozó kitételekkel. A konkrét ügyekben megfogalmazott kritikák ismertetésétől eltekintek, jellemző példaként csupán egyetlen beszédrészletet közlök még. „Na most azt mondják az elvtársak, hogy milyen rossz ennek a megyének, mert nincs központja, fővárosa vagy ilyesmi, persze ez egy nagyon rossz dolog. De azért van ennek egy kis előnye is. Mert azért mégiscsak itt a fővárosban, itt van a forradalom szíve, akármit mondanak az ellenforradalmárok. És ez egy előny, amire ebben a megyében támaszkodni lehet. Hát azért kommunisták jönnek-mennek. A főváros és a vidéki falvak közt. Hát most előnyösebb helyzetben is vannak azért, mint az eldugott nyírségi járás félreeső dűlőjében, mert ott, ha bajba kerülnek a forradalomhoz hű emberek, mert még a segélykiáltásuk sem ér az ország szívébe, abba is beletelik két hónap, pláne ha a rendes hivatali apparátust vesszük figyelembe.” A kétségkívül humoros, ám ezzel együtt is végtelenül cinikus megjegyzés a jegyzőkönyv szerint általános derűtséget keltett a teremben.

Horváth András, az MSZMP Pest Megyei Intéző Bizottsága elnökének a magyarázkodása, a halovány és sablonos önkritikát leszámítva, a felelősséget máshova, méghozzá az országos szintre háritotta, azt sugallva, hogy nekik semmilyen lehetőségük nem volt a helyzet megváltoztatására. Úgy tűnik, a kötelező tiszteletkörökön kívül a pártelnök szavai nem érték el a megyei vezetést; a fentiekén kívül erről tanúskodik Horváth András záróbeszédének egy másik, már-már komikus hatást keltő részlete is: „Elfogadjuk Kádár elvtárs bírálatát. Mindenki a maga területén tudja, hogy mit kell tennie.” A kötelező tiszteletköröket megtette, ám még csak jövőbeni eshetőségként sem veti fel, hogy a konkrét lépésekre vonatkozóan konkrét terveket dolgozna ki az intézőbizottság. Az időközben az ülésről eltávozó pártelnök már nem hallhatta Horváth választ.⁹

3.

Az 1957 elején is még igencsak bizonytalan Pest megyei pártvezetés számára Kádár János szavai igazi útmutatóul szolgáltak. Már az aktívaülés több felszólalója tanújelét adta ennek. Farkas László, az inárcsi Haladás Tsz elnöke például kijelentette, hogy sokat tanult a hallottakból, különösen Kádár elvtárs szavaiból, amelyek fő mondanivalóját abban vélte megtalálni, hogy „nem meghátrálni, hanem harcosan kiállni”. (Farkas idézte Kádár állítólagos szavait, de a lejegyzett szövegben nem található ilyen kijelentés.)¹⁰ A következő hetek és hónapok vezetőségi ülésein különösen a proletárdiktatúra mindkét oldalának (az ellenséggel szemben diktatúra, a tömegek számára demokrácia) az

erősítéséről szóló mondatokat idézték vissza-visszatérően. A Pest megyei vezetéről sok mindent elárul, hogy Kádár és mások ebben az időszakban közhelyszámba menő kifejezései ilyen jelentős útjelzővé és hivatkozási alappá válhattak. Kádár János magabiztos fellépése azt jelentette, hogy pozíciója immáron megszilárdult, így igazodási pontul szolgálhatott a megyei intézőbizottság számára is.

A megyei pártvezetést azonban még hónapokkal később is a bizonytalanság jellemezte, amit a nagyaktíván tartott Kádár-beszéd sajátos utóélete mutat a legjobban. A megyei IB 1957. június 3-i ülésén Horváth András elmondta, értesülése szerint valakik be akarják feketíteni a KB előtt a Pest megyei vezetést, hogy nem fogadják el Kádár János intézkedéseit. Így azt híresztelték, hogy Kádár november–decemberi beszédeit magnetofonról visszahallgatják, ebből azonban csak annyi igaz, hogy a februári felszólalását vették fel magnetofonra, ám azt – a mendemondák ellenére – nem játszották le, „mert Kádár elvtárs azt mondta, hogy ez személyi kultusz”. Az első titkár szóba hozta azt is, hogy már vitatkozni, sőt érdeklődni sem mernek az embereik, mert könnyen rájuk mondják, hogy az ellenforradalmárok védelmezői. Kritikával illette azt a gyakorlatot is, hogy az ellenforradalom elleni harc során ellenségnek nyilvánítanak becsületes, de megtévedt személyeket is, akik „a nehéz napokban” megdöglötlenül kijelentéseket tettek.

Noha az ülésen elhangzott, hogy több helyi (városi, járási) pártbizottság részéről is megalkuvással vádolták a megyei vezetést, a felszólalások többségéből kivehetően elsősorban a megyei rendőr-főkapitányság részéről érték támadások az IB-t. Marosi Jenő szintén tapasztalta, hogy egyes pártvezetőket ellenforradalmárok mentésével vádoltak, csak azért, mert nem értenek egyet azzal a gyakorlattal, hogy „minden konkrét tény nélkül szinte sportot űznek emberek letartóztatásában”. Marosi nyíltan fogalmazott: úgy látta, a probléma hátterében az áll, hogy „egyik-másik ávosnak nemigen tetszik Kádár elvtárs, mivel Nagy Imre kormánya feloszlatta az Á[llam]V[édelme]-t, és ebben a kormányban Kádár elvtárs is benne volt”. A megyei első titkár, Horváth helyzete ebből a szempontból nagyon hasonlított Kádáréhoz: mint az ülésen elismerte, annak idején egyetértett azzal, hogy Nagy Imre KV-tag legyen, de amikor felismerte, hogy mi is a célja, eltávolodott tőle. Kovács Béla a rendőrség részéről irántuk tapasztalható bizalmatlanságra hívta fel a figyelmet: többször is kértek felvilágosítást különböző személyekről, azonban kérdése ellenére sosem árulták el, miért, milyen ügyben van szükség az információra. Ambrus János, a főkapitányság vezetője kénytelen volt elismerni, hogy vannak problémák a rendőrségen belül, különösen az olyan nézetek elterjedése ilyen, hogy az államvédelmisek hősök, a rendőrök gyávák voltak 1956 októberében.¹¹

Ambrus szavai igazából arra utalnak, hogy a megyei pártvezetést puhának tartó hangok nem is általában a rendőrség, hanem elsősorban a volt ávosokat alkalmazó politikai nyomozó osztály állományából és vezetéséből érkeztek. A rendőrségi pártszervezet vezetése is kénytelen volt megállapítani, hogy a „politikai nyomozó osztály részéről nincs meg a bizalom a vezetőség felé. A taggyűléseken vesszük ezt észre leginkább.” A hozzászólásokból mindazonáltal kiderült, hogy a politikai nyomozó osztályt is belső ellentétek feszítették. A fő törésvonal a „veszprémiek” és a „budapestiek” között húzódtott, és a köztük lévő feszültségek olyannyira megmérgezték az osztály életét, hogy az már-már annak szervezetszerű működését veszélyeztette. A helyzet elfajulásában felelősnek tartották a főkapitányt is, aki nem szentelt kellő figyelmet a problémáknak. A keményvonalasok fő bázisát a „veszprémi részleg” jelentette, amelynek a súlyát növelte, hogy Veszprémből érkezett az osztály vezetője, Havasi László is. Havasi állítólag nyíltan hangoztatta, hogy bizalmatlanok a pártszervezet vezetésével szemben.¹²

A május 31-ei taggyűlésen nyíltan felszínre törtek a feszültségek. Mindkét részről elismerték, hogy az intézőbizottság és Ambrus János főkapitány között nem alakult ki megfelelő kapcsolat. Ambrus egyenesen a pártszervezet vezetőségét tette felelőssé azért, hogy még az ő februári odahelyezésekor sem indult meg az ellenforradalmárok összeszedése. Mint fogalmazott, nehéz volt olyan helyen elkezdni a munkát, ahol „a pártszervezet más akart, mint a főkapitány”. Havasi az intézőbizottság beszámolójának azzal a kitételével szállt vitába, amely szerint egyesek nem a kellő fórumokon, hanem egymás között, a folyósón beszélnek ki a problémákat, a vitás kérdéseket. Az

osztályvezető sérelmezte, hogy nem nevezték meg, kik azok az „egyesek”, akik közé magát is sorolta. Támadta a pártszervezetet azért is, mert februárban, amikor még éppen csak elkezdődtek a letartóztatások, annak vezetése máris felvetette a törvényesség kérdését. Furcsának tartotta, hogy „amikor megindult a munka, egykettőre kaptak a fejükre, mondván, hogy jó lesz leállni, mert itt megvernek embereket”. Havasi ebben, régi ávóshoz méltóan, az ellenséggel szembeni harc akadályozását látta, és nyíltan kijelentette, hogy innen eredeztethető a politikai nyomozók bizalmatlansága a rendőrségi pártszervezettel szemben. Több felszólaló is felvetette, hogy a rendőrök bizalmatlanul, sőt ellenségesen fogadták a volt államvédelmiseket, és többen kijelentették, hogy nem kívánnak politikai munkát végezni. Az intézőbizottság tagjai részben elismerték a kritikák jogosságát, és hárman – különböző ürüggyel – le is mondtak posztjukról. Az elégedetlenség azonban az egész bizottságot elsöpörte, és a taggyűlésen teljesen új vezetőséget választottak.

A gyűlés azért is figyelemre méltó, mert – az intézőbizottság újválasztásának vitája során – nyílt támadás érte a megyei pártvezetést. Többen felvetették ugyanis, hogy Pest megyében korábban nem voltak ellentétek a rendőrök és az államvédelmisek között, egészen addig, amíg a *Pest Megyei Népszó*ban 1956. október elején meg nem jelent egy írás, amely a BM Pest Megyei Főosztályán állítólag tapasztalható szembenállásról és feszültségről beszélt. Az egykori ávósokat ez nagyon érzékenyen érintette, és sokan az ellenforradalom eszmei előkészítésének vádjával illették a megyei pártlapban megjelent írást. A cikk szerzőjének a férje a rendőrségi pártszervezet vezetőségének a tagja volt, akit élesen támadtak. Volt olyan felszólaló, aki lényegében azzal vádolta, hogy ő volt az újságcikk sugalmazója, sőt értelmi szerzője (az illető tagadta ezt), és szakmai vezetőként is „megingott” az októberi–novemberi események során. Hogy ennek dacára mégis vezetőségi tag lehet, annak az az oka, hogy a megyei pártbizottságban vannak pártfogói.¹³ (A felszólalót pártszerűtlennek minősített szavai miatt az új intézőbizottság meghallgatta, de ő fenntartotta a véleményét, és hozzátette, szerinte a megyei pártbizottság presztízskérdést csinál a bírálataból.¹⁴) Ez a mozzanat azt bizonyítja, hogy távolról sem csak a Veszprémből érkező volt ávósok álltak szemben a puhának, az ellenforradalmárok védelmezőjének tekintett alapszervezeti és megyei vezetéssel, hanem már a forradalom előtt Pest megyében szolgáló bajtársaik is.

A megyei intézőbizottság néhány hét elteltével ismét elővette a kérdést. Horváth András felpanaszolta, hogy a rendőrség részéről többen is liberalizmussal vádolják a pártvezetést (előfordult, hogy egy járási első titkárt pofon ütöttek a kapitányságon), de az ügyészséget is, mert kiengedték az osztályellenséget. Ők azonban csak azt teszik szóvá, hogy a rendőrség munkájában nem érvényesül kellően a pártkonferencia állásfoglalásának lényege: nem szabad, hogy a megtévesztett dolgozókat zaklassák még nyolc hónappal az események után is, mert ez elvonja a figyelmet a „tényleges ellenforradalmárok” felkutatásáról. Feszültséget okozott a rendőrségtől elbocsátottak megítélése is, akik között sok párttag volt: mivel létszámfelettiként távolították el őket, a megyei pártvezetés úgy látta, az elbocsátás még nem indokolja a pártból való kizárásukat is, a rendőrség vezetői viszont azt sugalmazták, hogy a kirúgásoknak politikai okai is voltak, a távozók nem voltak elég párthűek. Horváth fontosnak tartotta, hogy jó viszony legyen a rendőri szervekkel, ám hangsúlyozta, „a párt legyen a vezető”.¹⁵

A megyei főkapitányság vezetése másként értékelte a helyzetet, az IB-ülésre készített jelentésük szerint a fő probléma éppenséggel az éberség hiányából származott. Ennek köszönhetően egyrészt 1956 decemberében és 1957 januárjában sok oda nem való, sőt kifejezetten ellenforradalmár személy került a rendőrség állományába, a vezetés több járásban is a „revizionisták” kezében volt, és sok helyen még a pártszervezet megalakításának szükségességét is tagadták. Másrészt az átigazolások során rengeteg párttagságra nem méltó személyt vettek fel az MSZMP-be. Mindezek az okok, kiegészülve a szakmai vezetés hibáival, oda vezettek, hogy 1957. február közepéig nem fogtak hozzá az ellenforradalom tervszerű felszámolásához, az erők nagy részét a belső szervezési kérdések kötötték le. Változást Ambrus János főkapitánnyá történő kinevezése hozott februárban (miután az előterjesztést Ambrus jegyezte, nem nehéz észrevenni a szöveg öngazoló szándékát és jellegét). Ezzel megszilárdult a vezetés, az

állományt megtisztították a kompromittált és alkalmatlan személyektől, továbbá – a decemberi párthatározat ismertetésével és megvitatásával – intézkedtek „az emberek fejében lévő ideológiai zűrzavar tisztázására” is, ami megteremtette a kellő alapot az ellenforradalmárokkal szembeni eredményes harchoz. A rendőrség munkája tehát „osztályharcosabb” lett, az állomány elfogadja és végrehajtja a párt politikáját, kisebb zavarokat csak bizonyos „revizionista” nézetek megléte okozott.¹⁶

A jegyzőkönyvekből és egyéb dokumentumokból kitűnik a Pest megyei pártvezetés igyekezete, hogy magát a kádári vezetés feltétlen híveként jelenítse meg: ne csak az legyen, hanem annak is látsszon. Átvették a központtól azt a pozicionálási technikát, hogy „jobbra” és „balra” is ütve magukat középre helyezték, azt a látszatot keltve, hogy ők járnak az egyetlen helyes „lenini úton”. Figyelmesen olvasva a szövegeket azonban megállapítható, hogy ez a törekvés nem volt teljesen sikeres. A kádári vezetés ugyanis 1957 elején feladta a kétfrontos harcot, és az „ellenforradalom” és a „revizionizmus” („nemzeti kommunizmus”) elleni harc érdekében visszafogta, legjobb esetben is elnapolta a „szektás” jelenségek elleni küzdelmet.¹⁷ Az IKB 1957. február 26-i ülésén elfogadott határozat a fő veszélynek visszamenőlegesen is az ellenforradalmat, különösen a „Nagy Imre–Losonczy-féle csoportot” tekintette. „Szektás” hibákról csak egyszer tesz említést a szöveg, a sztálinizmus és rákosizmus elleni küzdelem „hamis jelszóvá” vált, amelynek örve alatt intéztek támadást a kommunista párt ellen. A határozat a megtorló intézkedések mellett szükségesnek tartotta az ellenforradalom eszmei leleplezését is, amely lényegében az „áruló” revizionista nézetekkel szembeni ideológiai harcot jelentette.¹⁸ A február 17-ei Pest megyei nagyaktíván tartott Kádár-beszéd lényegében az 1956. decemberi párthatározatban megfogalmazott koncepció „áthangolását”, az 1957. február 26-ai határozat előkészítését szolgálta az alsó- és középszintű káderek és pártaktivisták körében. A jelek szerint azonban a megyei pártbizottságban nem vagy csak tökéletlenül ment végbe az 1956. decemberről 1957. februárra történő „áthangolódás”. Lehetséges, hogy a „balról” érkező támadások ellenhatásáról van szó, mindenesetre a vezetőség megnyilvánulásai azt mutatják, hogy sokkal nagyobb súlyt fektettek az ávós módszerek, a rendőrség differenciálatlan fellépése miatti bírálatoknak, mint a „revizionizmus” elleni küzdelemnek. Ezzel kétségtelenül tápot adtak azoknak a véleményeknek, hogy „puhák”, „megalkuvók”, és az ellenforradalom elleni harcban „megbízhatatlanok”.

4.

A „revizionisták” és a „sztálinisták” közötti küzdelem nemcsak a megyei pártbizottság és a megyei rendőr-főkapitányság közötti ellentéteket eredményezte, hanem egyfelől a bíróság, másfelől az ügyészség és a rendőrség közötti villongásokban is megmutatkozott. A pártvezetés erőtlenségét mutatta, hogy a különböző bűnüldöző szervezetek közötti konfliktusok a felszínre kerültek. A megyei ügyészség vezetője, Bozóki István már az 1957. februári nagyaktíván támadta azokat, akik, még ha el is ismerik már, hogy ellenforradalom zajlott 1956-ban, azt november 4-ével lezárultnak tekintik, és azt gondolják, a benne résztvevőknek megbocsátottak vagy megbocsátanak. Noha nem egyértelmű, hogy Bozóki pontosan kikre utalt, személye alapján feltehetően az igazságszolgáltatás apparátusa jöhet szóba. Mindenesetre megnyugtatta az értekezlet résztvevőit, hogy az ügyészség a rendőrséggel együtt felszámolja az ellenforradalom alatt elkövetett bűncselekményeket.¹⁹ A megyei bíróság viszont az ellenforradalmi ügyekben folytatott vizsgálatok során tapasztalható hiányosságokat vetette a rendőrség és az ügyészség szemére. Kritikaként fogalmazták meg például, hogy nem tartják be a törvényi határidőket, a nyomozások sok esetben nem derítik fel az összes elkövetett bűncselekményt, a vádiratokban a körélmények és motívumok, mindenekelőtt az országos eseményekhez való kapcsolódás tisztázására alig történik kísérlet. Végezetül felvetették azt is, hogy a gyanú szerint „egyes rendőrnnyomozók az ellenforradalmi bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyeket kihallgatásuk alkalmával bántalmaznak”.²⁰

Az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó Bizottságának a bíróságok munkáját tárgyaló 1957. július 29-ei ülése nyíltan felszínre hozta az ellentéteket. Az előterjesztő Zalka Károly, a megyei bíróság vezetője „lesújtó” statisztikai adatokkal kezdte a jelentését: az

elítelt személyeknek csak elenyésző száma került ki az osztályellenségből, „pedig köztudomású, hogy az ellenforradalmat nem a dolgozók csinálták”. Azért „a lehetőségeken belül igyekeztünk az ítélkezésben a harc élét az ellenségre irányítani”, igyekezett megnyugtatni a megyei pártvezetés többi tagját, így a kevés osztályidegent kivétel nélkül börtönbe csukták, míg a dolgozók esetében igyekeztek differenciálni a büntetést. A befejezetlen eljárások viszonylag magas számát azzal indokolta, hogy a többségük „bonyolult, nehéz jogi és politikai megítélésű, és nagyon sok esetben politikai bűnügy”, a rendőrség és az ügyészség részéről nem megfelelően készítették elő az ügyeket (ennek tudható be, hogy sokkal több megtévedt dolgozó ellen indult peres eljárás, mint a szellemi előkészítésben bűnös osztályidegenek ellen), illetve a bírók és az ülnökök bizonytalanságát is figyelembe kell venni.

A bírói kar elbizonytalanodásának fő okát a koncepciók perek, mindenekelőtt a Rajk-per megítélésének változásában látta, ami 1956 nyarán és őszén súlyos megrázkódtatást okozott a bírói apparátusban. Felmerült ugyanis azoknak a bírónak a felelőssége, akik ártatlanokat zártak börtönbe vagy ítélték halálra, hiszen hiába rehabilitálták ezeket, „ezzel a halottak nem kelnek életre”. Ezzel magyarázható a „liberálisnak” bélyegzett ítélkezési gyakorlat, az, hogy a Pest megyei bírók vonakodnak a legsúlyosabb ítéleteket kiszabni. Zalka kárhoztatta a korábbi évek folyton változó felső vezetését is, amely elbizonytalanította a bírákat, mi is a követendő vonal (hol az enyhe, hol a túlzóan szigorú ítéleteket vetették a szemükre). Hosszasan fejtegette a bírói kart ért méltánytalanságokat: erkölcsileg és anyagilag sem ismerték el a munkájukat, sőt a bírók kifejezetten velük szembeni bizalmatlanságot tapasztalnak. A pártvezetés részéről is hiányolta a megfelelő törődést, többek között ennek tudva be, hogy minden próbálkozása dacára nem tudott megfelelő kapcsolatot kialakítani a megyei rendőr-főkapitánysággal és az ügyészséggel.²¹

A megyei ügyész távolról sem értett egyet a főbíró helyzetértékelésével. Bozóki István némely bíró helytelen ítélkezési gyakorlatának okát abban látta, hogy a bíróság vezetése nem gyakorol kellő ellenőrzést a bírók tárgyaláson tanúsított magatartása felett, és ez vezet az enyhe és „nem megfelelő” ítéletekhez. A nézetkülönbségeket jól mutatja annak értelmezése, vajon miért vonja vissza sok tanú a bírósági tárgyaláson a nyomozati vallomását: míg Zalka a rossz előkészítést említi fő okként, addig Bozóki a bírókat hibáztatta ezért. Az előkészítettséggel kapcsolatban természetesen védte az ügyészség (és a rendőrség) becsületét, és csak annyit ismert el, hogy esetleg a járási kapitányságok által folytatott nyomozások esetében jogos a kritika. Ezért javasolta, hogy ellenforradalmi ügyekben kizárólag a megyei rendőr-főkapitányság politikai vizsgálati alosztálya folytathasson nyomozást.²² (Ezt végül elvetették.)

A vitában a legtöbbet hangoztatott téma a rendőrség, az ügyészség és a bíróság nem kellő együttműködése volt. Házi Árpád, a megyei pártbizottság adminisztratív osztályának a vezetője kerek perccel kijelentette: nem engedhető meg, hogy a három szerv különbözőképpen értékeljen, összhang kell hogy legyen közöttük. Bozóki egyetértett ezzel, és a felelősséget a rendőri és az ügyészi szervezet országos központjaira hárította. Horváth András megyei első titkár azonban nem értékelte problémaként, hogy a megtorlás három megyei intézménye több kérdésben is vitázik egymással: „...nem vagyok kétségbe esve, hogy egy kicsit veszekszenek az elvtársak” – mondta. Sőt, olyan léggömböt szeretne kialakítani, hogy az ügyészség, a rendőrség és a bíróság részéről is bátran kifejtsek a véleményüket.²³ A meghozott határozat mindazonáltal szükségesnek tartotta a bűnüldöző szervek közötti pártszerű együttműködést, és a pártszervezet feladatává tette ennek az elősegítését. Emellett előírta mindazon tendenciákkal szembeni fellépést, amelyek – „bármely irányban” – a párt politikájával szemben próbálják befolyásolni ezeket a szerveket. A kevés konkrétumot tartalmazó, a kiegyensúlyozottságra törekvő, így a végletekig óvatos, ezért semmitmondó határozat lényegében csak annyit szögez le, hogy a megtorlás megyei szervezeteinek is az országos pártvezetés irányvonalát kell követniük.²⁴

Zalka Károlynak a bírósági pártszervezet 1957. december 21-ei taggyűlésén elhangzott hozzászólásából kiderült, hogy a helyi pártszervezetek részéről is érték támadások a bírói kart. Több helyi pártvezető is reakciónak titulálta azt a bírót, aki bizonyítottság hiányában felmentett embereket. Az ülésről a budai járási pártbizottság

kiküldöttje által készített feljegyzés ekképpen adja vissza a szavait. „Fájlalják a bírák, hogy egy-egy ítélet nyomán bírálják a munkájukat, és kommunista bírókra is hamar rámondják kívülálló elvtársak, hogy fasiszta. Bizonyítás nélkül akarnak elítéltetni embereket, s amikor az nem megy, minden bíró fasiszta.”²⁵ A hivatalos jegyzőkönyv némileg finomabban fogalmaz. Eszerint Zalka azt mondta, hogy a különböző pártszervek felől érkező bírálatokkal szemben magukra vannak hagyatva a bírók, akik attól is félnek, hogy megismétlődnek a korábbi időszak hibái (példaként ismét a Rajk-perre hivatkozott). „Felelősséggel jár minden ítélet, emberek életéről van szó” – válaszolt az enyhének tekintett ítéleteket bírálóknak, és hozzátette: „Nemcsak az az ember, aki halálos ítéletet tud hozni.”²⁶

5.

A megyei pártvezetés számára a legnagyobb kihívást a politikai rendőrségen erős bázissal rendelkező sztálinista csoport jelentette. Ennek „lefejezésére”, Havasi Lászlónak, a megyei politikai nyomozó osztály vezetőjének pártbüntetésben részesítésére, illetve pozíciójából történő leváltására csak 1957 végén, 1958 elején került sor. Az 1957. április 15-én és július 1-jén elfogadott hatásköri listák szerint a politikai nyomozó osztály vezetőjét az MSZMP megyei intézőbizottságának hozzájárulása, illetve jóváhagyása nélkül sem kinevezni, sem leváltani nem lehetett.²⁷ Ez azonban természetesen nem jelentette azt, hogy a pártbizottság tetszése szerint elmozdíthatta volna Havasit (akinek az idehelyezésébe sem igen szólhatott bele az 1956. november végén még igencsak gyenge megyei pártvezetés). Erre csak 1957 őszén érett meg a helyzet, az MSZMP helyi – ekkor már formálisan sem ideiglenes, hanem végleges – vezetése ekkorra tudta annyira konszolidálni a hatalmát, megszilárdítani a helyzetét, hogy megbüntesse és eltávolítsa Havasit. Az időpontot vizsgálva azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni az országos fejleményeket sem. Egészen konkrétan azt, hogy a hasonló problémákkal szembenező országos pártvezetés 1957. november közepén fogadta el a Belügyminisztérium és szervei pártellenőrzéséről szóló határozatot (amely lényegében megismételte a hasonló tárgyú, 1956 augusztusában elfogadott dekrétumot).²⁸

A Politikai Bizottság határozata szerint pártirányítás és -ellenőrzés biztosítja, hogy a minisztérium valamennyi beosztottja a törvényeknek megfelelően végezze feladatát, és hogy a munkájukat „a párthoz, a kormányhoz és a dolgozó népünkhöz való tántoríthatatlan hűség hassa át”. A Belügyminisztérium irányítása és ellenőrzése az MSZMP központi választott szerveinek (Központi Bizottság, Politikai Bizottság, Titkárság) volt a feladata, ugyanakkor a területi szervezeti egységeket az illetékes pártbizottságok ellenőrizték. Ennek érdekében a megyei főkapitányságok kötelesek voltak beszámolni a megyei pártbizottságoknak a munkájukról és – többek között – az ellenséges elemek általános tevékenységéről, ám – elvileg – a helyi pártvezetés közvetlenül nem avatkozhatott be az operatív munkába, konkrét ügyekben nem adhatott utasításokat a (politikai) nyomozó szervezeteknek. A direktíva megerősítette, hogy a káderek kiválasztása, előléptetése és leváltása az állampárt akaratának megfelelően kell hogy történjék. Ez területi szinten azt jelentette, hogy a megyei osztályvezetők kinevezése, áthelyezése és leváltása esetén ki kellett kérni az illetékes, azaz megyei pártbizottság véleményét.²⁹ A Pest megyei pártvezetés úgy érezhette, hogy e határozattal a háta mögött bátran felléphet a főkapitányságon, konkrétan a politikai nyomozó osztályon pártszerűtlen, sőt pártellenes nézeteket hangoztatókkal szemben.

A Havasi László elleni vizsgálatot a főkapitányság „több beosztottjának” bejelentése nyomán az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó Bizottsága által felállított bizottság folytatta le, melynek tagjai Házi Árpád, az adminisztratív osztály vezetője, Kurucz Béla VB-tag és Marosi Jenő, a káderosztály vezetője voltak. A bizottság megállapította, hogy Havasi „politikai állásfoglalásában, magatartásában, káderpolitikájában és anyagi kérdésekben súlyos hibákat követett el”, vezetőként „a párt egységére ártalmas és az egységes rendőrség összeforrását akadályozó magatartást tanúsított”, s illet egyes beosztottaitól is eltúrt. Mi volt az osztályvezető bűne a párt előtt? Először is nem ért egyet Hruscsov politikájával, és végső soron a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusát tette felelőssé azért, hogy a magyarországi ellenforradalom kirobbanhatott. Másodsor, ellenszenvvel viseltetett az országos

vezetéssel szemben, ami abból táplálkozott, hogy a benne helyet foglalók egy részét rehabilitált, tehát lényegében „gyanús” személyeknek tartotta. Münnich Ferencet egyenesen az ÁVH feloszlatójának tekintette, Kádár Jánost becsülte, de azt mondta, amíg ő lesz a vezető, a volt államvédelmiseknek „befellegzett”, Apró Antallal viszont az volt a problémája, hogy ő is ugyanúgy kiszolgálta a Rákosi-rendszert, mint az ávósok, és mégis magas pozícióban maradt. A megyei pártbizottságról, melynek egyébként ő a póttagja volt, szintén rossz véleménnyel volt a sok rehabilitált miatt, meg azért is, mert „túlságosan beleszólnak a törvényesség kérdésébe”, és egyébként azért sem jár a bizottsági ülésekre, mert „az egy hüje [!] társaság”. Egy korrupció miatti elbocsátott (egykori ávós) kollégájának a leszerelését úgy értékelte, hogy annak politikai indokai voltak, részét képezte a volt államvédelmi tisztektől való megszabadulásnak.

Harmadszor, a szemére vetették az általa folytatott káderpolitikát is, azt, hogy kivételez a forradalom előtti szolgálati helyéről, Veszprém megyéből áthelyezett tisztekkel, és akkor is vezető pozícióba helyezte őket, ha nem voltak alkalmasak annak betöltésére. Végezetül anyagi jellegű ügyeket is felhoztak ellene: pozíciójával visszaélve a saját tulajdonát képező gépkocsit a váci Dunai Hajógyárban javíttatta ki, gyakorlatilag ingyen; egy másik esetben pedig a javítás fejében a szerelő motorkerékpárjának a papírjait intéztette el. A vizsgálattal megbízott bizottság azt javasolta, hogy Havasi Lászlót részesítsék szigorú megrovásban, és hívják vissza a megyei pártbizottságban betöltött póttagságából. A bizottság azért nem kívánta szigorúbb büntetés kiszabását, mert figyelembe vették, hogy Havasit korábban senki sem figyelmeztette magatartásának helytelenségére, és vezetőjétől sem kapott bírálatot.³⁰

6.

Az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó Bizottsága 1957. december 2-án tárgyalta Havasi László ügyét. Az érintett rosszindulatú intrikáknak tudta be az őt ért vádakot, és azok megfogalmazását is csúsztatásnak tekintette. (Szembe kívánt nézni a vádaskodókkal, ám ezek személye rejtve maradt. Marosi Jenő, a vizsgálóbizottság egyik tagja az ülésen csak annyit közölt, hogy a rendelkezésre álló dokumentumok kellően igazolják az osztályvezető bűnösségét, a bizottság nem alkalmazott erőszakot, nem próbálta befolyásolni a tanúkat, akiknek a személyét azért nem fedték fel, mert közülük többen retorzióktól tartanak. Havasi annyit elismert, hogy „az elmúlt időszakban – közvetlenül az ellenforradalom után – több kérdésben beszélgetések folytak néhány elvtárral”, ahol például olyan dolgok kerültek szóba, hogy nem értették, miután november 4-én kijöttek a fogságból, pár nap múlva miért eresztették szélnek őket. Ez állt a Münnich Ferencsel kapcsolatos kijelentése hátterében. (Münnich aláírásával adták ki november 7-én az 5003/1956. BM [!] számú kormányrendeletet, amely megtiltotta a vidéki államvédelmi szervek újjáalakítását.³¹) A XX. kongresszussal kapcsolatban ellentmondásba keveredett magával: először azt állította, hogy az azzal kapcsolatos véleményét nem a forradalmat követően, hanem közvetlenül a kongresszus után hangoztatta, azt azonban tagadta, hogy nem értett volna egyet a kongresszus határozataival és Hruscsovval. Később ugyanakkor elismerte, hogy „volt olyan beszélgetés az elvtársak között”, melynek során az „ellenforradalom” kitörésének okait vitatták meg, ezek között azonban „a XX. kongresszus szelleme” nem vetődött fel, csak arról beszéltek, hogy a kongresszus után zavarok támadtak a munkásmozgalomban. Platformot azonban nem hozott létre, ha így tett volna, az már régen kiderült volna.

Visszautasította, hogy lehülyézte volna a megyei pártbizottságot, a vonatkozó kijelentést pedig már csak azért sem tehetné, mert – ha nem volt szabadságon – annak valamennyi ülésén részt vett. Állította, a káderpolitikában nem követett el hibát, és nem fedí a valóságot, hogy kivételezett a veszprémiekkel; megfelelő embereket állított a megfelelő helyre, az idő ezt majd igazolni fogja. A kollégája, Branovics Ferenc elbocsátásával továbbra sem értett egyet: sérelmezte, hogy pár héttel a megerősítésük után mondvacsinált indokokkal küldték el az illetőt. Azt ugyan hibának tartotta, hogy Branovics pénzért kivándorlóknak szerzett útlevelet, de nem érezte olyan súlyosnak, hogy emiatt elbocsássák. Egyébként is, „divat” volt, hogy a Nyugatra távozók lakását útlevél ellenében megkapták a tisztek (állítólag ez hivatalos formában zajlott), Branovics pedig hónapok óta külön élt a családjától azért, mert nem volt lakása. Havasi azonban

hangsúlyozta, az esettel kapcsolatban nem tett utalást arra, hogy most a volt ávosok elbocsátásán van a sor, mint mondta, „nem szoktam hivalkodni, hogy ávos voltam”. A gépkocsijavítást nem tekintette korrupciónak, csupán a hajógyár igazgatójával meglévő hatéves ismeretségét használta ki. Elismerte, hogy segített a motor papírjának az elintézésében, azonban nem ellenszolgáltatás fejében, annak tulajdonosa ugyan néhányszor kölcsönkérte az ő gépkocsiját, és kisebb javításokat végzett rajta, de ő nem kérte meg erre.

Mindezek ellenére Havasi védekezéséből mégiscsak a kádári vezetéssel szemben bizalmatlan, a korábbi pozíciójából való elmozdítása miatt sértett egykori ávos képe bontakozik ki. Többször is elismerte, hogy voltak „különböző beszélgetések” az osztály munkatársai között, de csak tisztázatlan kérdésekről és szigorúan elvtársias alapon. A beszélgetések résztvevőit illetően sem lehetnek kétségeink: „...van egy csomó megbántott, egy csomó sértődött ember, és ez elég sok vitás kérdésre adott okot” – nem kétséges, hogy Havasi a volt államvédelmis tisztáira utalt. Azzal is védekezett, hogy közel vannak a központhoz, így gyakran mentek be hozzájuk jól értesült emberek, ami csak növelte a zűrzavart a fejekben, annyit azonban beismert, hogy ezekkel szemben nem vették fel a küzdelmet. Havasi ugyanakkor érthetetlennek tartotta, hogy miért most kerül sor az eljárásra, és nem tavasszal, hiszen a fenti beszélgetésekre tavasszal és nyáron került sor (pár mondattal később azt állította, hogy „kb. májusig” már lezajlottak „ezek a dolgok”). Nyáron ugyanis egy értekezletre került sor, amelyen főleg az államvédelem rehabilitálásáról volt szó, az ott elhangzottak pedig megnyugtatták az egykori ávosokat, így őt magát is. Megjegyezte, hogy sem a szakmai vezetés, sem a párt részéről nem hívta fel senki a figyelmét arra, hogy „ferde nézetei” vannak.

A felszólaló VB-tagok nem fogadták el Havasi védekezését, miszerint a zűrzavar nyáron már eltűnt a fejekből. Marosi Jenő elmondta, a vizsgálóbizottság rendelkezésére álló dokumentumok azt bizonyítják, hogy még júliusban is „vígan ment ez a beszéd” a rendőrség politikai nyomozó osztályán. Szerinte Havasi a vizsgálat során még elismerte ezt, most viszont érthetetlen módon tagadja. Horváth András megyei első titkár és Jámbor Miklós, a megyei pártbizottság mezőgazdasági osztályának vezetője rámutatott: Havasi súlyos hibát követett el azzal, hogy semmibe vette a legfelsőbb pártvezetés döntését, az 1956. december 5-i párthatározatot, amely „világosan és félreérthetetlenül” tisztázta az ellenforradalom okait. (Az első titkár nyíltan kijelentette, hogy ezután semmilyen további vitának nem volt helye: „Lehetett vitatkozni, hogy [október] 23. és nov[ember] 4-e között egyik-másik elvtárs ott a központi szervezetben milyen világosan látott, de ez senkinek nem használt. A lényeg ott volt, hogy a kormány, a párt megalakult, és így előre az úton. [!]” Horváth és Jámbor szerint hibáját azzal súlyosbította, hogy az osztályán másoktól is megtúrta a hivatalos állásponttal ellentétes véleményeket, nem lépett fel a hibás nézetekkel és a megyei pártbizottsággal kapcsolatos kritikákkal szemben.

Jámbor, majd őt követően mások (Horváth András és Király László megyei párt- és tömegszervezeti osztályvezető) is felvetették Havasi László hivatali felettesének, Ambrus János megyei rendőrfőkapitánynak a felelősségét. Ambrus védekezésképpen előadta, hogy 1957 februárjában egy rendkívül rossz állapotban lévő szervezet élére került, és nagy erőfeszítésébe került egy működőképes rendőrség kialakítása és a politikai bűncselekmények felszámolására való ráállítása. Február és március folyamán valóban érzekelte a volt államvédelmi beosztottak fejében lévő „ziláltságot” például Münnich Ferencsel kapcsolatban, de azzal tette túl magát ezen, hogy első a munka, ennek értelmében – ismerte el – minden segítséget megadott az ávosoknak. Értékelése szerint a politikai nyomozó osztály az „ellenforradalom” felszámolását jól elvégezte, ezért Havasit kitüntetésre, illetve előléptetésre javasolta. Ezt azonban nem kapta meg, és a főkapitány ennek tudta be, hogy az osztályvezető teljesítménye romlott, kedvetlen, passzív lett; az ezzel kapcsolatos problémák 1957 őszén jelentkeztek. Ambrus később mégis azt mondta, fellépett a hivatalos véleményekkel ütköző hangok ellen, sőt „verekedett” a politikai osztályon jelentkező hibás nézetekkel, és meglehetősen nem tett meg mindent, de eredményt így is elért, hiszen megváltozott az osztályon uralkodó szellem. Ám azzal a kijelentésével, hogy a beosztottak „mindinkább elismerik a párt irányítását”, lényegében elismerte, hogy a párt vezető szerepének elfogadása távolról sem teljes a

megyében szolgáló egykori ávosok körében, illetőleg – és ezt nyíltan ki is mondta – csak látszólagosan fogadták el a hivatalos vonalat. Felvetődött a veszprémi klikk kérdése is, amiben már márciusban fellépett, „hogya ne bomlasszák”, de hogy ez mit jelent, és hogy kikre (a „veszprémiekre” vagy a „pestiekre”) vonatkozik, az nem derült ki.

A főkapitány kénytelen volt bevallani, hogy bár tudomást szerzett a gépkocsijavításról és a motorkerékpár „legalizálásáról” is, nem tett semmit, illetve az előbbivel kapcsolatban azzal védekezett, hogy úgy tudta, Havasi kifizeti a szerelést. Az ülés résztvevői hevesen kritizálták az osztályvezetőt azért, ahogyan a gépkocsi javításának az ügyét kezeli: nem ismeri be, hogy hibázott, nem ismeri fel a kérdés súlyos voltát és azt, hogy rá is ugyanazok a szabályok érvényesek, sőt vezető kommunista káderként még példamutatóbb magatartást kellene tanúsítania. (Marosi Jenő, a vizsgálóbizottság egyik tagja ráadásul újabb adalékokkal szolgált az ügyről: miután a javításra munkaidő után került sor, a munkásoknak járó túlóradíjat ki kellett fizetni, amit a főkönyvelő saját zsebéből tett meg. Ezt követően többször kereste Havasit, hogy rendezze a tartozását, ő azonban rendszeresen letagadtatta magát.)

Jámbor Miklós felvetette, hogy a Havasi ellen felhozott vádak fényében súlyosabb büntetést tartana indokoltnak. Horváth András első titkár szerint azonban figyelembe kell venniük az osztályvezető korábbi tevékenységét, a proletárdiktatúrához való hűségét is, ezért olyan – súlyos, de nem a legsúlyosabb – büntetésben kell részesíteni, amely lehetőséget ad az illetőnek a hibái kijavítására. Jámbor ezek után visszavonta a javaslatát, és a VB Havasi szigorú megrovását indítványozta a megyei pártbizottságnak. Az osztályvezető egyetértett ezzel, de ismételten csökkenteni kívánta a saját felelősségét, így megjegyezte, ha előbb felhívják a figyelmét a hibákra, akkor hamarabb kijavította volna azokat.³²

7.

A megyei pártbizottság másnap tárgyalta Havasi László ügyét. Személye hangsúlyozottan egykori ávosként került a bűnösök padjára, ugyanis az előadó, Marosi Jenő hangsúlyozta: Havasi „mint volt államvédelmi tiszt” jutott a párt politikájával ellentétes állásfoglalásra, amelyet terjesztett, illetve beosztottaitól is eltűrt. Több hozzászóló is felvetette, hogy az indítványozott büntetés mértéke nincs arányban az elkövetett hibák súlyával, főleg úgy, hogy a jelek szerint az osztályvezető nem ismerte el, hogy helytelen, a december 5-i párthatározattal ellentétes nézeteket vallott. Ezt a javaslattevők, Marosi, Horváth András első titkár és Házi Árpád is belátták; utóbbi egyenesen úgy fogalmazott: „Őszintén kell megmondani, hogy Havasi elvtársnak a pártban nem volna helye.” Mégis arra hivatkozva védtek a VB javaslatát, hogy az illető munkájával kapcsolatban korábban semmilyen kifogás nem merült fel, és fenytve sem volt, és már *kezd* felismerni magatartásának helytelen és hibás voltát. Horváth hangsúlyozta: „...ez az ember, és azok az emberek, akik hasonló nézetet vallanak, nem ellenséges elemek, csak nem értik a szocializmus felé való vezető [!] út közül melyik a helyes, a régi vagy ez. De ezek az emberek olyanok, hogy ha arra kerül a sor, hogy löni kell az ellenségre, akkor ezek az emberek mennek.” Éppen ezért nem szabad ezeket az embereket eltaszítani, hanem vissza kell terelni őket „a rendes útra”. Önkritikusan hozzátette, hogy ők maguk, azaz a megyei pártvezetés tagjai sem fordítottak kellő figyelmet Havasi téves nézeteinek a kiigazítására, és már csak ezért is lehetőséget kell adni neki, hogy a hibáit kijavítsa.

Az önkritika bolsevik rituáléja több felszólásában is felbukkant. Bozóki István megyei ügyész is észrevette, hogy Havasi László csak legyintett, ha beszélgetéseik során a megyei pártbizottság került szóba, ám ezt nem jelezte a vezetés számára. (Önmagában az a tény, hogy Havasi ügye terítékre kerülhetett, azt mutatta, hogy az őrnagy pozíciója már nem biztos, pártbüntetése eldöntött tény. Ez vezethette a megyei politikai rendőrséget a pártfórumokon korábban rendre védelmező Bozókit arra, hogy hozzáállását némileg megváltoztassa.) Házi Árpád – aki az adminisztratív osztály vezetőjeként Havasi munkaterületét felügyelte – szintén észlelte, hogy a politikai nyomozó osztályon „avar gárdista [!] szellem uralkodik”, de nem lépett fel ez ellen. Pedig, mint fogalmazott, ez az eset azzal a tanulsággal is szolgál, hogy „jobban foglalkozzunk [az] emberekkel megyeileg”. Természetesen szóba került az is, hogy megmaradhat-e szakmai pozíciójában az az ember, aki ilyen pártellenes magatartást

tanúsított. Marosi Jenő kategorikusan kijelentette, „ilyen beosztásban nem lehet dolgozni annak, aki nem ért egyet a párt politikájával”. Horváth első titkár már óvatosabban fogalmazott, nekik nincs hatáskörük ebben, a minisztériumban döntenek majd el, megmarad-e a munkakörében. Mindenesetre a megye arra tesz javaslatot a belügyi vezetésnek, hogy Havasi ne maradjon vezető, és helyezték alacsonyabb munkakörbe.

Havasi felettesének, Ambrus Jánosnak a felelősségét egyedül Kovács Béla másodtitkár vetette fel, aki azt javasolta, hogy a pártbizottság fejezze ki rosszallását a főkapitánnyal szemben. Hozzászólásából kiderült, hogy idehelyezésekor Ambrus is bizalmatlanul, tartózkodással viszonyult a megyei pártvezetéshez, és bár ez idővel megváltozott, mégis nagy a felelőssége abban, hogy eltúrta a rendőrségen kialakult szellemet, és arról nem tájékoztatta a pártbizottságot. (Kovács egyébként úgy tett, mintha csak ősszel értesültek volna a politikai nyomozó osztályon szolgáló volt ávósok véleményéről, miközben a fentebb ismertetett jegyzőkönyvek azt mutatják, hogy a megyei pártvezetés már hónapokkal korábban tisztában volt a helyzettel.) Horváth egyetértett ezzel, elmondása szerint jelezte is Ambrusnak, hogy tartson rendet a portáján, majd végezetül megfenyegette a főkapitányt: „Ha még egy ilyen vagy hasonló esetben nem viszonyulna megfelelően, akkor elővesszük őt is.” A megyei pártbizottság végül egyhangú szavazással szigorú megrovásban részesítette Havasi Lászlót, és kizárta a megyei pártbizottságból.³³

Arról, hogy a döntés milyen fogadtatásra talált a főkapitányságon, a rendőrségi pártszervezet december 20-i taggyűlésén elhangzott felszólalások alapján alkothatunk képet. Havasi megbüntetésének kérdését Ambrus János főkapitány vetette fel, ám mondandójának a középpontjába nem az osztályvezető személyét, hanem általában a kollégák által tanúsított magatartást helyezte. Ambrus szerint „még ma is folyópolitika, utólagos véleménynyilvánítás, sajnálkozó vélemények, baráti lekötelezettségek közepette zajlik le a mi életünk”, pedig a hibákról, a hiányosságokról és egyéb kérdésekről (konkrétan nem említi, de a szövegösszefüggés alapján a Havasi-ügyre is utal) nem négy- vagy hatszemközt, hanem a nyilvános pártfórumokon kell beszélni. A főkapitány szavainak értelme Havasi László felszólalásának fényében válik teljesen világossá. Az osztályvezető elmondta, hogy a büntetés kiszabását, illetve annak a rendőrségi párttaggyűlésen történt ismertetését (ennek jegyzőkönyve nem maradt fenn) követően „ilyen részvétnyilatkozatok jöttek felém. Baráti kézzszorítások, folyosón való kérdések felvetése, mi ez, nem értjük a kérdést, és szinte vállveregető módon, ha nem is mondták ki szavakban, érezni lehetett, hogy az elvtársak együtt éreznek velem. [...] Ezzel azonban sem nekem, sem maguknak nem segítettek, egyáltalán nem helyes útra vitték a dolgot. Havasi egyébként nagyjából megismételte az eljárás során mondottakat, azaz elfogadta a büntetést, elismerte, hogy hibázott, zavaros nézetei voltak, csupán az ellen tiltakozott, hogy külön platformot állított volna fel. Ismételten hangsúlyozta, hogy a hibáit hamarabb ki tudta volna javítani, ha előbb felhívták volna rájuk a figyelmét, és nyíltan megbírálta közvetlen felettesét, Ambrus főkapitányt, aki ahelyett, hogy előbb vele beszélt volna meg a személyével kapcsolatban felmerült problémákat, rögtön a megyei pártbizottság elé vitte az ügyet.”³⁴

8.

A büntetésről döntő pártbizottsági ülésen elhangzott, hogy Havasi László azért nem vett részt azon, mert behívták a felettes szervhez, vélhetően a BM Politikai Nyomozó Főosztályára. Nem nehéz elképzelni, hogy a várható pártfegyelmeivel előálló helyzet, az őrnagy további pályafutásának lehetőségei kerültek szóba. Ugyanis, ahogy az várható is volt, Havasi nem maradhatott meg a pozíciójában, ám elmozdítására még heteket várni kellett. Jóllehet annak nincs nyoma, hogy hivatali úton is fegyelmi eljárást folytattak volna ellene, Havasit végül 1958. január végén váltották le a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya vezetői székéből, ezzel egyidejűleg a BM II/5. Osztályra került főoperatív beosztottnak.³⁵ Már önmagában az a tény, hogy lényegesen alacsonyabb beosztásba helyezték, arra utal, hogy az őrnagyot szakmai vonalon is megbüntették. Az erre vonatkozó parancs nem került elő, és Havasi személyi anyagában sincs ilyen értelmű bejegyzés, ám mégis van bizonyíték arra, hogy figyelmeztetésben

részesítették: 1960. április 4-i hatállyal a BM II. Főosztályának vezetője törölte Havasi 1957-ben kiszabott fenyítését.³⁶

Havasi László eltávolításával kétségkívül megszilárdult a megyei pártvezetés helyzete, hiszen egy igen fontos pozíciót betöltő intrikustól szabadultak meg. A pártbüntetésnek a vádpontokhoz képest csekély volta és annak a vezetők részéről történő indoklása mindazonáltal arra utal, hogy még 1957 végén sem mertek vagy tudtak keményebben fellépni az egykori ávóssal szemben. A lépéssel mindenesetre sikerült a megfelelő pártellenőrzés alá vonni a rendőrség egészét. A megyei főkapitányság 1957. évi munkáról szóló jelentés rögzíti, hogy – habár elvéve még mindig vannak olyan rendőrök, akik a kommunista párt politikáját figyelmen kívül hagyják – a rendőrséget sikerült megtisztítani az eszmei zűrzavartól, amelybe nem csupán a revizionista és nacionalista nézeteket, hanem a szektás hibákat is sorolták. A nyíltan működött ellenforradalmárokat elfogták és eljárás alá vonták, ám a szöveg kritikusan állapítja meg, hogy a párt büntetőpolitikai elveit még nem tudták maradéktalanul érvényre juttatni, ugyanis sok megtévedt, „hőbörgő”, de egyébként dolgozó osztályhelyzetű személy ellen indult eljárás, akik nem ellenségei a rendszernek.³⁷

Abban, hogy a jelentés szövege ennyire „pártszerűre” sikerült, közrejátszott az is, hogy, mint az a párt megyei végrehajtó bizottságának 1958. február 17-i ülésén kiderült, magán viselte Házi Árpád adminisztratív osztályvezető keze nyomát. (Ambrus János, talán készakarva, szabadságra ment, és megkérte Házit, legyen segítségére a beszámoló összeállításában.) Ám hiába volt a rendőrség pártellenőrzéséért helyi szinten felelős vezető, Házi lényegében ezen az ülésen értesült arról, hogy a BM Kollégiuma nem fogadta el a megyei főkapitányság beszámolóját. A kollégiumi határozat főbb megállapításait Garamvölgyi Vilmos országos főkapitány ismertette a VB-tagokkal: a vezetők egymás ellen acsarkodtak; „rendkívül sok hibát” követtek el a személyi állomány felülvizsgálatát és a létszámának csökkentését elrendelő 16-os parancs³⁸ végrehajtása terén; a törvényesség tekintetében („mindkét irányban”) eltér a központi párt- és belügyi normáktól; nagyfokú fegyelmezetlenség volt tapasztalható; stb.

Az ülésen felszólaló Ambrus János megyei főkapitány nem ismerte el, Horváth András első titkár viszont igen, a vezetők közötti személyi ellentétek tényét, és bírálta a főkapitányt, hogy az nem tudott úrrá lenni a rendőrségen belüli problémákon. A felelősséget azonban nem igyekezett egyedül Ambrus nyakába varrni, hanem hibáztatta azt a helyzetet is, hogy a folyton hangoztatott szlogen ellenére a rendőrség nem egységes, így a főkapitánynak – tudomása szerint – semmiféle fegyelmi jogköre nem volt a politikai nyomozó osztály beosztottai felett, a véleményét sem vették figyelembe a személyzeti kérdésekben. Ez vezetett aztán a 16-os parancs végrehajtásában jelentkező anomáliákhoz is.³⁹ A végrehajtó bizottság végül elfogadta a jelentést, és lényegében arra alapozva hozta meg határozatát. Az egyetlen számottevő eltérést a Havasi-ügy beemelése jelentette: a határozat kiemelte, a főkapitányságon meglévő nehézségeket súlyosbította, hogy a főkapitány volt helyettese, a politikai nyomozó osztály volt vezetője, Havasi László „helytelen nézeteket képviselt, mely a főkapitányság állományának helyes politikai nézeteinek kibontakozására kedvezőtlenül hatott”.⁴⁰

Noha a Havasi-ügy azt mutatta, hogy a megyei pártvezetés bizalmatlan a főkapitánnyal szemben, az 1958. februári VB-ülésen pedig kiderült, hogy személyével a legfelsőbb szakmai szinten sincsenek megegyedve, Ambrus János az év végéig a pozíciójában maradhatott. Helyét az a Bradács György vette át, aki 1958 elején Havasi Lászlót követte a politikai nyomozó osztály élén. A megyei pártvezetés tehát nem szabadult meg a volt ávósoktól, Bradács ugyanis szintén 1945-től szolgált az államvédelemnél, 1951 és 1953 között a kémelhárítás vezetője volt, majd az „összevonás” után a Baranya megyei főosztály vezetője lett. A forradalom leverését követően a Budapesti Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Főosztályának helyettes vezetője volt, innen került Pest megyébe.⁴¹ Az ő személye azonban a jelek szerint már nem volt feszültségforrás, 1958-tól sikerült maradéktalanul érvényesíteni a megyei politikai rendőrség feletti pártirányítást.

Mint láthattuk, ez a folyamat nem volt magától értetődő, a végkimenetelét illetően, főleg személyi tekintetben, az MSZMP helyi vezetői sem lehettek biztosak, sőt.

Ám a sikerük visszamenőleg is magabiztossá tette őket, amit jól illusztrál Horváth András első titkárnak az 1959-ben rendezett (első) megyei pártértekezleten tartott beszámolója. Ebben Horváth egy olyan történetet vázolt fel az 1956 utáni időszakról, amelyben az újjászerveződő párt kezdettől fogva a helyzet ura volt, szemben a rendőrséggel és a karhatalommal, amelyek a párt kérésére nem tudtak kellő fegyveres erőt adni az ellenforradalommal szembeni fellépéshez.⁴²

9.

„Engem a büntetés nem tört össze” – jelentette ki Havasi László a rendőrségi pártszervezet 1957. december 20-i taggyűlésén, és többször is megemlítette, hogy az egész ügyből levonta a tanulságot. Szakmai karrierjének alakulása valóban azt mutatja, hogy Havasi megtanulta a leckét, elfogadta a játékszabályokat. A BM II/5. (Belsőreakció-elhárító) Osztályon nem sokáig hagyták alacsony poszton, rövidesen az osztály operatív titkára lett. Feladatát lelkiismeretesen végezte, főnöke, Hollós Ervin meg volt elégedve teljesítményével. Hollós tudott arról, „hogy korábban, 1957 elején bizonyos politikai problémák is voltak vele”, ám értékelése szerint ezen a téren már nem tapasztalt semmi problémát, Havasi teljes mértékben egyetértett a párt politikájával.⁴³ Bő egy év elteltével, 1959 márciusában a BM II/7. Osztály (azaz a mezőgazdasági elhárítás) helyettes vezetésével bízták meg. Kezdetben nem szívesen végezte a munkáját, amiben közrejátszott az is, hogy kollégái körében beszédtémát képeztek „a Pest megyében elkövetett hibái”; emiatt egy beosztottat meg is fenyítették.⁴⁴ 1960-ban, mint említettem, törölték a fenyítést, majd 1961 márciusában az osztály vezetésével bízták meg.⁴⁵ Lényegében ő vezényelte le a mezőgazdasági szabotázs-elhárítás szervezeti átalakítását, az önálló osztály megszüntetését és betagozását az 1962 májusában létrejövő egységes (ipari, közlekedési és mezőgazdasági) szabotázs-elhárító osztályba.⁴⁶

Havasi Lászlót 1962 májusában a Figyelő és Környezettanulmányozó Osztály (BM II/9.) helyettes vezetőjének nevezték ki, majd augusztusban az állambiztonság szervezeti átalakulását követően a BM III/V. Csoportfőnökség 1. Osztályaként besorolt szervezeti egység vezetője lett. Havasit ebben az időszakban már olyannyira nem kísértette a párttól kapott fegyelmi büntetése, hogy 1963-ban kétéves pártfőiskolára küldték. Ennek elvégzése után, 1965-ben a kémelhárításhoz, azaz a III/II. Csoportfőnökségre került, ahol osztályvezető, majd egy éven belül csoportfőnök-helyettes lett, majd 1974. január 1-jével csoportfőnökké és főcsoportfőnök-helyettesé nevezték ki. Innen ment nyugdíjba 1977. június 30-án.⁴⁷

***

Az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó Bizottságának 1958. február 24-i ülésén, az „egyebek” napirendi pont tárgyalása során, ott is az utolsó témaként, felvetődött, hogy a gödöllői járás egyik községében a rendőrség felhívta a helyi pártszervezetet, írják össze, hogy kiket vegyenek őrizetbe. A listára négy név került, ám a faluban híre ment ennek, ami rossz fényt vetett a pártszervezetre, annál is inkább, mert a négy személyt végül nem tartóztatták le. A VB ezért megbízta Házi Árpádot, az ügyben illetékes adminisztratív osztály vezetőjét, hogy „vesse fel a KB Adminisztratív Osztályán azt, hogy csak a járási pártbizottságok adhassanak véleményt a járási rendőrkapitányság[ok] felé, a falusi alapszervezeteknek ehhez ne legyen joga”. Házit megbízták azzal is, hogy ugyanerről egyeztessen Ambrus János megyei főkapitánnyal is.⁴⁸ Úgy tűnik, a megyei pártvezetés szégyenlős volt: azt elengedhetetlennek tartotta, hogy a politikai nyomozó szervek az ellenőrzésük alatt álljanak, ám nem szerették volna, hogy instruáló tevékenységük nyilvánosság elé kerüljön. Az élet lassan visszatért a rendes kerékvágásba...

¹ ÁBTL 2.8.1. 10448. Havasi László személyi anyaga. Benne: Önéletrajz, 1962. július 6. Életrajzi adatait lásd még: www.abtl.hu/archontologia (utolsó letöltés: 2012. május 21.).

² ÁBTL 2.8.1. A Veszprém Megyei Rendőrkapitányság vezetőjének R/97. sz. parancsa, 1956. november 26.

³ ÁBTL 2.8.1. A Pest Megyei Rendőrkapitányság vezetőjének R/624. sz. parancsa, 1956. december 8.

- ⁴ ÁBTL 2.8.1. A Pest Megyei Rendőrkapitányság vezetőjének R/117. sz. parancsa, 1957. február 22.
- ⁵ Böör, 2002.
- ⁶ Kajári (összeáll.) 1996: 36.
- ⁷ PML XXXV. 51. 3/1. ö. e. Informatív jelentés a megye helyzetéről, 1956. december 15.
- ⁸ PML XXXV. 53. 3/15. 157. ö. e. Jegyzőkönyv a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság MSZMP-alapszervezetének taggyűléséről, 1957. január 11.
- ⁹ PML XXXV. 51. 1/7. 67. ö. e. MSZMP Pest megyei nagyaktíva-ülésének jegyzőkönyve, 1957. február 17. Kádár János hozzászólásának a szövegét a jegyzőkönyvhöz mellékeltek, még hozzá két változatban is, amelyek csak néhány kifejezésben térnek el egymástól, néhol a szórend nem azonos, és kisebb szöveg hiányok mindkettőben előfordulnak a másikhoz képest. A beszédet közli: Takács 2011.
- ¹⁰ Uo.
- ¹¹ PML XXXV. 51. 3/14. ö. e. Jegyzőkönyv az MSZMP Pest Megyei Intézőbizottsága üléséről, 1957. június 3.
- ¹² PML XXXV. 53. 3/15. 157. ö. e. Jegyzőkönyv a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság MSZMP-alapszervezete intézőbizottságának üléséről, 1957. május 13.
- ¹³ Uo. Jegyzőkönyv a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság MSZMP-alapszervezete taggyűléséről, 1957. május 31.
- ¹⁴ Uo. Jegyzőkönyv a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság MSZMP-alapszervezete intézőbizottságának üléséről, 1957. június 8.
- ¹⁵ PML XXXV. 51. 3/17. ö. e. Jegyzőkönyv az MSZMP Pest Megyei Intézőbizottsága üléséről, 1957. július 8.
- ¹⁶ Uo. Jelentés a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság személyi állományának politikai helyzetéről, 1957. június 21.
- ¹⁷ Huszár, 2003: 30–34.
- ¹⁸ Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának 1957. februári határozata az időszerű kérdésekről és feladatokról, 1957. február 26. Közli: Vass–Ságvári (s. a. rend.) 1973: 33–44.
- ¹⁹ PML XXXV. 51. 1/7. 67. ö. e. MSZMP Pest megyei nagyaktíva-ülésének jegyzőkönyve, 1957. február 17.
- ²⁰ PML XXV. 1. a. 1957. El. II. B. 3/37/2. Jelentés a nyomozati munkának az ítékezésben gyakorolt hatásáról az ellenforradalmi bűncselekmények esetében, 1957. április 30.
- ²¹ PML XXXV. 51. 3/19. ö. e. Jelentés, 1957. július 20.
- ²² Uo. Észrevételek, 1957. július 24.
- ²³ Uo. Jegyzőkönyv az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó Bizottsága üléséről, 1957. július 29.
- ²⁴ Uo. Határozat, 1957. augusztus 15.
- ²⁵ PML XXXV. 53. 3/15. cs. 162. ö. e. Feljegyzés taggyűlésről, 1957. december 23.
- ²⁶ PML XXXV. 53. 3/15. cs. 161. ö. e. Taggyűlési jegyzőkönyv, 1957. december 21.
- ²⁷ PML XXXV. 51. 3/11. ö. e. Az MSZMP Pest Megyei Intézőbizottságának hatásköri listája, 1957. április 11. Uo. 3/16. ö. e. A Megyei Intéző Bizottság hatásköri listája, 1957. április 17.
- ²⁸ Baráth–Feitl (szerk.), 2006. 691. A határozat elfogadásának körülményeihez lásd: Krahulcsán, 2006: 1137–1143.
- ²⁹ MOL M-KS 288. f. 5. cs. 49. ö. e. A Politikai Bizottság 1957. november 12-i határozata a Belügyminisztérium és szervei pártellenőrzésére.
- ³⁰ PML XXXV. 51. 3/30. ö. e. Vizsgálat Havasi László ügyében, 1957. november 29.
- ³¹ A rendeletet közli: Pintér 2000: 214.
- ³² PML XXXV. 51. 3/30. ö. e. Jegyzőkönyv az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó Bizottsága üléséről, 1957. december 2.
- ³³ PML XXXV. 51. 2/4. ö. e. Jegyzőkönyv az MSZMP Pest Megyei Bizottsága üléséről, 1957. december 3.
- ³⁴ PML XXXV. 53. 3/15. cs. 157. ö. e. Jegyzőkönyv a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság MSZMP-szervezetének taggyűléséről, 1957. december 20.
- ³⁵ ÁBTL 2.8.1. A belügyminiszter-helyettes 271. sz. parancsa, 1958. január 25.
- ³⁶ ÁBTL 2.8.1. A BM II. Főosztály vezetőjének 158. sz. parancsa, 1960. április 4.
- ³⁷ PML XXXV. 51. 3/35. ö. e. Jelentés a rendőrség állományának szociális összetételéről, szakmai és politikai felkészültségéről, 1958. február 11.
- ³⁸ ÁBTL 4.2. 6-200/16/1957. A belügyminiszter 16. sz. parancsa, 1957. május 12.
- ³⁹ PML XXXV. 51. 3/35. ö. e. Jegyzőkönyv az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó Bizottsága üléséről, 1958. február 17.
- ⁴⁰ Uo. Az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó Bizottsága 1958. február 17-i határozata a rendőrség politikai és szakmai munkájának további javítására, 1958. március 10.
- ⁴¹ ÁBTL 2.8.1. 717. Bradács György személyi anyaga.
- ⁴² PML XXXV. 51. 1/1. ö. e. MSZMP Pest megyei pártértekezlete jegyzőkönyve, 1959. október 31. – november 1.
- ⁴³ ÁBTL 2.8.1. 10448. 10–11. Havasi László minősítése, 1959. február 28.

---

⁴⁴ ÁBTL 2.8.1. 10448. 12–13. Havasi László minősítése, 1960. március 8.

⁴⁵ ÁBTL 2.8.1. A belügyminiszter 278. sz. parancsa, 1961. március 29.

⁴⁶ Vö. Papp, 2010.

⁴⁷ A kinevezésekre vonatkozó parancsokat lásd a személyi anyagában: ÁBTL 2.8.1. 10448. Szolgálati adatlap; valamint a Történeti Levéltár honlapján található életrajzánál: www.abtl.hu/archontologia (utolsó letöltés: 2012. május 21.).

⁴⁸ PML XXXV. 51. 3/35. ö. e. Jegyzőkönyv az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó Bizottsága üléséről, 1958. február 24.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.8.1. Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai

4.2. Parancsgyűjtemény

Magyar Országos Levéltár (MOL)

M-KS 288. f. 5. MSZMP Politikai Bizottsága iratai

Pest Megyei Levéltár (PML)

XXV. 1. a. Pest Megyei Törvényszék iratai. Elnöki iratok

XXXV. 51. MSZMP Pest Megyei Bizottsága iratai

XXXV. 53. MSZMP Budai Járási Bizottsága iratai

Nyomtatásban megjelent források

Baráth–Feitl (szerk.) 2006

A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottságának jegyzőkönyvei 1957. július 2. – december 28. Szerkesztették: Baráth Magdolna – Feitl István. Budapest, Magyar Országos Levéltár.

Kajári (összeáll.), 1996

Rendőrségi napi jelentések. Első kötet. 1956. október 23. – december 12. Összeállította: Kajári Erzsébet. Budapest, Belügyminisztérium–1956-os Intézet.

Vass–Ságvári (s. a. rend.), 1973

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962. Sajtó alá rendezte: Vass Henrik – Ságvári Ágnes. Második, bővített kiadás. Budapest, Kossuth.

Hivatkozott irodalom

Böör, 2002

Böőr László: A Pest Megyei Tanács Ideiglenes Forradalmi Bizottsága. In *Emlékkönyv Borosy András nyolcvanadik születésnapjára*. Szerkesztették: Egey Tibor – Horváth M. Ferenc. Budapest, Pest Megyei Levéltár. 217–224.

Huszár, 2003

Huszár Tibor: *Kádár János politikai életrajza*. 2. kötet. 1957. [1956.] november – 1989. június. Budapest, Szabad Tér – Kossuth.

Krahulcsán, 2006

Krahulcsán Zsolt: A politikai rendőrség pártellenőrzése (1954–1958). *Századok*, 5. sz. 1123–1148.

Papp, 2010

Papp István: A Politikai Nyomozó Főosztály Mezőgazdasági (Szabotázs-) Elhárító Osztályának szervezettörténete, 1956–1962. *Betekintő*, 3. sz. www.betekinto.hu/2010_3_papp (utolsó letöltés: 2012. május 10.).

Pintér, 2000

Pintér Tamás: A megszüntetve megőrzött Államvédelmi Hatóság. In *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről*. Szerkesztette: Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal. 211–237.

Takács, 2011

Takács Tibor: „Mert megijednivaló most már nincs.” Kádár János beszéde az MSZMP 1957. február 17-i Pest megyei nagyaktíváján. *Múltunk*, 3. sz. 186–223.